
חג השבועות

מטרות:

התלמידים יכירו את שמותיו של חג השבועות ויבינו את משמעותם ואת מקורם.
התלמידים יכירו את מנהגי החג ואת מקורם ויבינו כיצד הם משקפים את מהות החג.

משך ההוראה:

כארבעה שיעורים

בשער זה:

פתיחה: חג השבועות

יחידה 1: חג מתן תורה

יחידה 2: חג הקציר וחג הביכורים

יחידה 3: עצרת – יחד בחג

יחידה 4: חג השבועות – אחד משלושת הרגלים

יחידה 5: סיכום: על מצוות החג, מנהגיו ומקורם

סיכום וסיום: הכנת תעודת זהות

פתיחה: חג השבועות

שימו לב!

ביחידות הקודמות בתכנית זו הכינו התלמידים תעודות זהות לחגים **בתחילת** הלימוד על החג, על סמך מידע מרוכז שהצגנו לפניהם. ביחידה זו, הנלמדת לקראת סוף שנת הלימודים, יתבקשו התלמידים להכין את תעודת הזהות של החג **בסוף** הלימוד, בהנחה שהם כבר מיומנים בהכנת התעודה ויוכלו לדלות את המידע הנדרש להשלמתה מתוך היחידה כולה.

מקומו של חג השבועות בלוח העברי והשם "חג השבועות"

קריאת הטקסט "וביום החמישים" (עמ' 113 בחוברת לתלמידים)

לאחר הקריאה נזכיר לתלמידים מה שלמדנו על ספירת העומר ביחידה על ל"ג בעומר, ונפנה אותם ל**משימה 1**:

- ספירת העומר מתחילה ביום שאחרי חג הפסח.
- ספירת העומר מסתיימת יום לפני חג השבועות.
- ספירת העומר נמשכת שבעה שבועות, כלומר ארבעים ותשעה יום.
- החג נקרא חג **השבועות** משום שחוגגים אותו עם סיום ספירת שבעת השבועות של העומר.

נמשיך ונעקוב אחר תכניותיהם של אורן ורותי לחג השבועות.

יחידה 1: חג מתן תורה

קריאת מכתבו של אורן (עמ' 114)

- ♦ לאחר הקריאה נפתח בשיחה בעזרת שאלות, כגון:
 - האם גם אתם אוהבים להישאר ערים בלילה? מה מיוחד בלילה? במה שונה האווירה בלילה מהאווירה ביום?
 - האם כבר ביליתם עם חברים בלילה (למשל, ב"מסיבות פיג'מה")? האם היה זה אחרת מלפגוש אותם ביום?
 - מהי "ציפור לילה"? (ציפור הפעילה בלילה וישנה רוב היום); אילו ציפורי לילה אתם מכירים? (ינשופים, תנשמות); למה מתכוונים כאשר מכנים אדם בכינוי "ציפור לילה"?
 - מה עושה אורן בליל חג השבועות? מה הוא מתכנן לעשות כדי שלא להירדם?

- ♦ בעזרת **משימה 2** יזהו התלמידים את המנהגים הקשורים למתן התורה: (להישאר ערים בליל חג השבועות, ללמוד תורה בליל החג, לשמוע את עשרת הדיברות בבוקר החג)

◆ הקבלה בין מצוות חג השבועות ומנהגיו לבין מתן תורה בהר סיני

על פי המסורת היהודית, התורה ניתנה לעם ישראל ב'ו' בסיוון בהר סיני, וחג השבועות נחוג בין היתר, לזכר האירוע הזה. כמה מנהגים מרכזים בחג השבועות נועדו להזכיר לנו, כביכול, את מתן התורה בהר סיני.

◆ התבוננות באירורים בעמ' 115 וקריאת הקטעים הנלווים

נתחיל בהתבוננות באירורים ונברר עם התלמידים אילו אירורים שייכים למתן תורה בסיני, ואילו שייכים לחג מתן תורה. אחר כך נעבור לקריאה משותפת של הקטעים.

◆ משימה 3 ומשימה 4 נועדו להבהיר את הקשר בין מנהגי החג למתן תורה.

התאריך: אנו חוגגים את חג השבועות ביום שבו על פי המסורת התרחש מעמד הר סיני, ב'ו' בסיוון. יום זה חל חמישים יום לאחר חג הפסח (הנחוג ביום שבו על פי המסורת יצאו ישראל ממצרים).

המשתתפים: המשתתפים הם אותם המשתתפים – היהודים החוגגים את חג השבועות הם צאצאיהם של בני ישראל שהיו במעמד הר סיני.

התכנסות יחד: בני ישראל התכנסו יחד בתחתית הר סיני כדי לקבל את התורה, ובחג השבועות יהודים מתכנסים בבתי המדרש, בבתי הכנסת ובבתים פרטיים כדי ללמוד תורה וכדי לשמוע את עשרת הדיברות. ההתכנסות ו"חווית היחד" הן בעלות חשיבות עליונה. נרחיב עליהן כאשר נעסוק בשם "עצרת".

קבלת התורה: על פי פשט התורה, במעמד הר סיני שמעו בני ישראל את עשרת הדיברות. את האירוע זה משחזרים בבתי הכנסת בבוקר החג – המתפללים בבתי הכנסת מקשיבים שוב לקריאת עשרת הדיברות. בעדות רבות המתפללים נוהגים לעמוד בעת הקריאה, כפי שבני ישראל עמדו בתחתית הר סיני.

מנהג יפה

בגרמניה במאה ה-12 נהגו להתחיל ללמד את הילדים תורה בחג השבועות דווקא. ביום זה היו לוקחים את בני השלוש בפעם הראשונה ל"מלמד". המלמד היה מורח בדבש אותיות עבריות שנכתבו על לוח (וסימלו את התורה), והילדים היו מלקקים את הדבש ולומדים שהתורה מתוקה כדבש.

למורה

בלבד

יחידה 2: חג הקציר וחג הביכורים

א: חג הקציר וחג הביכורים בימינו

◆ קריאת מכתבה של רותי (עמ' 116)

לאחר קריאת המכתב נשאל את התלמידים:

- באיזו עונה חל חג השבועות (בתחילת הקיץ)?
 - מה קורה בשדות בעונה זו? (זו עונת הקציר); אילו מנהגי חג מוזכרים במכתב?
 - האם השתתפתם באירוע דומה לזה המתואר במכתב? האם גם אתם הבאתם פעם סלסילת ביכורים? אם כן, מה היה בה?
- עוד נציין את המנהג לאכול בחג השבועות מאכלי חלב.

הערה: התשובה לשאלתה של רותי בסוף המכתב היא שאת תהלכות הביכורים בימי קדם הוביל שור שקרניו היו עטורות ענפי זית ואף מצופות זהב.

◇ שירת השיר "סלינו על כתפינו" (עמ' 112)

חג השבועות בהתיישבות העובדת

עם חידוש היישוב היהודי בארץ ישראל במאה ה-19 ובתחילת המאה העשרים, חודש מנהג הביכורים שנפסק עם חורבן בית המקדש. מנהג זה חודש בעיקר ביישובים חקלאיים – במושבות, במושבים ובקיבוצים. הביכורים הורחבו למינים ול"יבולים" נוספים שאינם שייכים לשבעת המינים (כל הירקות והפרות, פרחים, תנובת הרפת והלול, ואפילו מוצרי תעשייה). בשנות החמישים רווח המנהג להביא את הביכורים בתהלוכה גדולה וחגיגית לקרן הקיימת לישראל, אות תודה על מפעלה. בעקבות היחלשותו של המגזר החקלאי והמעבר למשק המבוסס על תעשייה, ובעקבות שינויים כלכליים וחברתיים בחברה הישראלית, השתנה מנהג הבאת הביכורים, ובמקומות רבים אף נפסק לחלוטין. ואולם, בשנים האחרונות חידשו יישובים רבים את המנהג זה, והם אף פותחים אותו לציבור הרחב.

למורה
בלבד

ב: חג הביכורים בימי קדם

סבתא של רותי קישרה בין התהלוכה בקיבוץ להבאת הביכורים בימי קדם. על כך נשוחח ונלמד עכשיו.

◇ מהם "הביכורים"?

◇ קריאה דברי ההסבר בחוברת לתלמידים (עמ' 117)

◇ המילה "ביכורים"

המילה "ביכורים" נגזרת מהמילה "בכור" (ראו את דברי הקנגורו). נזכיר שעסקנו במילה "בכור" כשלמדנו על חג הפסח והזכרנו את "מכת בכורות", האחרונה במכות מצרים. נרחיב את השיחה על השורש בכ"ר, ונשאל את התלמידים, למשל, מהי, לדעתם, "הצגת בכורה".

◇ ביכורים משבעת המינים (עמ' 117 בחוברת לתלמידים)

בימי קדם הובאו ביכורים רק מפרות ודגנים משבעת המינים. נקרא את הפסוקים (דברים ח', ז'-ח'), נשיר את פסוק ח' ("ארץ חיתה ושעורה...") ונבהיר מהם שבעת המינים. שימו לב, ה"דבש" המוזכר בפסוק הוא התרכיז המתוק שמפיקים מתמרים.

נפנה את התלמידים למשימה 5.

◆ **קריאת פסוקי תורה בנושא הבאת הביכורים (עמ' 118) והמושג "הודיה"**
בתורה, בספר דברים (כ"ו, א'-י"א), אפשר לקרוא תיאור מפורט של טקס מסירת הביכורים לכוהן בבית המקדש. בשל גילם הצעיר של תלמידינו הבאנו בחוברת לתלמידים רק כמה פסוקים מפרשת הביכורים.

מאותה סיבה נקדים לקריאה הסברים בעל-פה:
מן הפסוקים עולה שהבאת הביכורים לבית המקדש היא הודיה (אמירת תודה) לאלוהים על הארץ הטובה ועל התבואה שהתברכנו בה (ראו את הדברים הנאמרים במהלך טקס הבאת ביכורים, דברים כ"ו, ט'-י'). אפשר לבקש מהתלמידים להצביע על המילים המשקפות את כוונת ההודיה ("אשר ה' אלהיך נותן לך"; "אשר נתתה לי ה'").

◆ **דברי החקלאי**
נקרא את דברי החקלאי (בחוברת לתלמידים, עמ' 118).
נבחר שעמלם של עובדי האדמה הכרחי להצלחת התבואה, אך אינו התנאי היחיד. הצלחת העבודה החקלאית תלויה גם בתנאי מזג האוויר, שהרי הקור וירידת הגשמים בחורף וההתחממות באביב ובקיץ הכרחיים להצלחת היבולים. ולכן בהבאת הביכורים היו החקלאים מודים לאל על שהצליחו בעמלם.

יחידה 3: עצרת – יחד בחג

◆ **עצרת = התכנסות = יחד (עמ' 118)**

◆ **משימה 6:** חשיבות "היחד" בחג השבועות מתבטאת בכמה דרכים:
כפי שבני ישראל התכנסו יחד לקבל את התורה, אנו נאספים בליל חג השבועות ללמוד תורה ביחד ולשמוע יחד את קריאת עשרת הדיברות.
"היחד" מאפיין גם את תהלוכות הבאת הביכורים, בימי קדם וגם בימינו.

◆ יחידה 4: חג השבועות – אחד משלושת הרגלים ◆

◆ **מבוא (עמ' 119)**

נפתח בקריאת דברי המבוא בעמ' 119 בחוברת לתלמידים ונסכם באמירה שחג השבועות, כמו חג הסוכות וחג הפסח, הוא אחד משלושת הרגלים, כלומר אחד משלושת החגים שבהם בימי קדם, בזמן בית המקדש, עלו יהודים מכל הארץ ואף מארצות רחוקות לרגל לירושלים והתכנסו שם.

◆ **משימה 7** היא משימה של כתיבה יצירתית, והיא מעודדת את התלמידים לדמיין את ההווי של עולי הרגל בירושלים בחג השבועות בימי הבית. אפשר לעזור לתלמידים בעזרת השאלות: מהי הסיבה "הרשמית" לעלייה לרגל? (העלייה לרגל היא מצווה שחלה בימי הבית); מה גורם לדודה להתלבט אם לעלות לירושלים או לא? ממה תהנה הדודה אם תגיע לירושלים? (זו הזדמנות לפגוש בני משפחה, חברים, להרגיש את היחד שבהתכנסות העם ולבקר בירושלים ובבית המקדש).

יחידה 5: מצוות החג ומנהגיו

הערה:

בחוברת לתלמידים לא הזכרנו את כל מצוות החג. לא הזכרנו, למשל, את הדלקת הנרות בכניסת החג, את הקידוש על היין, את אזכור החג בתפילה, את קריאת ההפטרה המיוחדת לאחר קריאת התורה ואת תפילת המוסף. כל המצוות האלה מאפיינות גם חגים אחרים.

♦ במשימה 8 ייחשפו התלמידים למצוות החג ומנהגיו ולטעמיהם.

פתרון משימה 8: 1-ג 2-ה 3-א 4-ד 5-ב 6-ו

ארץ זבת חלב ודבש

ומכיוון שחג השבועות הוא חג מתן תורה והתורה משולה לדבש וחלב: "דָּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֶךָ" (שיר השירים ד', י"א),

מכיוון יש קשר הדוק בין חג שבועות לארץ ישראל – שבועות הוא חג הקציר וחג הביכורים שהובאו כדי להודות לאלוהים על תנובת הארץ, ומכיוון שארץ ישראל מכונה בתורה "אֶרֶץ זָבַת חֵלֶב וְדָבָשׁ" (שמות ג', ח' ועוד),

מתאים מאוד לאכול בו מאכלי חלב. ואכן, מנהג עתיק ונפוץ, שמקורו בעדות אשכנז, הוא לאכול בשבועות מאכלי חלב. מיזוג הגלויות במדינת ישראל ומסעות הפרסום של המחלבות בארץ הביאו להפצת המנהג בקרב בני כל העדות בישראל.

על המנהג לקרוא בשבועות את מגילת רות (בתפילת שחרית או בתפילת מנחה)

- ♦ למנהג זה שתי סיבות עיקריות:
 - ♦ סיפורה של רות הוא סיפורה של אישה מואבייה שהצטרפה לעם ישראל, וכמו בני ישראל קיבלה על עצמה את חוקי התורה (ראו גם את דברי הקנגורו בחוברת לתלמידים).
 - ♦ סיפור המגילה מתרחש בעונת הקציר. מעניין לציין של על פי המסורת, דוד המלך, מצאצאיה של רות המואבייה, נולד ונפטר בחג השבועות.

סיכום וסיום: הכנת תעודת זהות

הכנת תעודת זהות

ביחידה זו הכנת תעודת הזהות של החג היא פעילות הסיכום.

דוגמה לתעודת זהות

תעודת זהות לחג השבועות

1. תאריך החג: ו' בחודש סיוון

2. שמות חג:

חג השבועות – משום שהוא חל שבעה שבועות אחרי חג הפסח.
חג הביכורים – משום שבימי קדם, בחג השבועות, היו מביאים ביכורים לבית המקדש.
חג מתן תורה – משום שעל פי המסורת, ביום הזה ניתנה התורה לעם ישראל בהר סיני.
עצרת – משום שבחג זה אנו נזכרים בהתכנסות של העם לרגלי הר סיני, ובהתכנסות של העולים לרגל בירושלים.

3. מצוות החג ומנהגיו: אוכלים מאכלי חלב, נשארים ערים כל הלילה ולומדים תורה, קוראים את עשרת הדיברות, מקשטים את בתי הכנסת בירק ובפרחים, מתיזים מים, ויש המשתתפים בחגיגות ביכורים.